

**UNA APROXIMACIÓ AL PERIODISME
ALT-EMPORDANÈS DURANT
EL PERÍODE DE LA GUERRA CIVIL**

Per JORDI PLA PLANAS

L'objectiu d'aquesta aportació és oferir una visió de mostra de la prosa narrativa i periodística escrita a l'Alt Empordà durant el període de la Guerra Civil. El centre d'atenció gravitarà en els mòduls següents:

- a) Articles de creació literària al marge de la Guerra.
- b) Recreacions literàries de fets de guerra (cròniques personals).
- c) Articles d'opinió i glosses propagandístiques.

D'aquests textos, intentarem extreure'n uns patrons tenint en compte els objectius inferibles (propaganda, reflexió moral, distensió...) i considerant també les peculiaritats d'estil i la terminologia.

El material d'estudi es concentra en tres publicacions figurenques:

- 1) *Empordà Federal*, òrgan d'ERC, de periodicitat setmanal.
- 2) *Avant...*, portaveu del POUM, de periodicitat setmanal.
- 3) *Vibraciones*, subtítulat *Semanario del Movimiento Libertario del Alto Ampurdán*.

“EMPORDÀ FEDERAL”

a) *Articles de recreació literària de fets de guerra (o que hi guarden una relació directa).*

Comentarem els articles i cròniques següents:

- * “Mots d'un combatent”, per S. Mencli (EF 11-6-37, n° 996, p. 1)
- * “L'honor de tots”, per A. Rovira i Virgili (EF 15-8-36, n° 957, p. 3)
- * “Impressions de Madrid. Metralla feixista sobre un Hospital de Sang”, per Margarida Font i Clot (EF 30-4-37, núm. 992, p. 1)
- * “Aigües tèrboles”, per Margarida Font i Clot (EF, idem, p. 2)
- * “Les dues tempestes”, per Francesc Bonaventura i Vilà (EF, 23-4-37, núm. 991, p. 2)
- * “Impressions de Madrid. La invasió estrangera”, per Margarida Font i Clot, (EF, 2-1-37), núm. 977, p. 2)

Els analitzem seguint la cronologia de la seva aparició:

PREIS DE SUBSCRIPCIÓ: Figueres . . . 250 pessetes trimestre Fora 300	ADMINISTRACIÓ: RAMBLA, 7	NÚMERO 90LT: 20 CÈNTIMS
ANY XXI	FIGUERES, 24 DESEMBRE DEL 1937	TERCERA ÈPOCA NUM. 1021

Terol reconquistat! El gloriós Exèrcit Popular ha demostrat al món el que val i el que pot. L'any nou, que porta els pressagis de la nostra victòria, consolidarà definitivament la República que, d'una manera brutal, el feixisme ens volia arrabassar.

“MOTS D’UN COMBATENT”, per S. MENCLI

El text ocupa una columna a primera plana, al costat de l’editorial. L’autor (que utilitza, probablement, un pseudònim) transcriu una suposada carta rebuda d’un seu amic, combatent al front. S. Mencli es limita a afegir-hi un corollari moralitzant. Hi ataca els qui “... amb la seva demagògia ultrarevolucionària no fan més que escampar la desorientació i el confusionisme”, en clara al·lusió als anarquistes i als militants del POUM que s’enfrontaren a la Generalitat i al PSUC durant els incidents de Maig, el 1937, a Barcelona. Advoca per una Catalunya “... neta d’incontrolats i pertorbadors per a continuar la seva gesta gloriosa del poble liberal i magnànim”. El text de la carta anònima mostra la preocupació i inquietud del soldat davant la notícia dels fets. És interessant subratllar el passatge en què l’autor de la carta, combatent, es professa enemic de la guerra, sense que li obsti el desig “... d’empunyar el fusell contra aquells que per la raó de la força volien ofegar els anhels democràtics, febrosament sentits pel nostre poble”.

El comunicant es mostra consternat i confessa haver sentit per primer cop el dubte de la utilitat de tant esforç i “... sang vessada per tants cossos joves, pletòrics tots d’ideal”. La carta acaba amb l’aposta de continuar el combat per aconseguir un “nou món”.

L’objectiu que el conjunt del text deixa entreveure és dual. D’una banda, constitueix una recriminació dura als qui des de la rereguarda malgasten la revolució, amb l’autoritat moral que es deriva de la seva condició de combatent. D’altra banda, pretén desvetllar la fe en uns ideals que havien estat desacreditats arran dels “Fets de Maig” en bona part de la població. Aquests ideals es concreten en l’assoliment d’una societat “... més justa, més bona i més culta”, termes que clouen el text de la carta.

L’estil –tant de la carta com del corollari– s’inscriu en el retoricisme patriòtic comú en el periodisme militant de l’època. Els símbols més tòpics hi sovintegen: la “sang vessada generosament”, una “humanitat nova”, l’esforç i el sofriment que “donen fruit”... Adjectius altament ponderatius com “magnànim”, “gloriosa”, “lluminós”, “pletòric”, completen una tessitura que busca tant moure com commoure.

“IMPRESSIONS DE MADRID. La invasió estrangera”, per MARGARIDA FONT i CLOT

Aquesta crònica personal del setge a què fou sotmesa la capital de l’estat constitueix una diatriba contra els “militants imperialistes”, “l’alta burgesia, la creu i la banca” i “les tropes de Mussolini, que ve a conquerir les Balears en nom d’Itàlia per tal de colonitzar-nos com feien els antics emperadors de Roma”. Enfront d’aquest vessant sòrdid, l’autora, que es confessa catalana i “republicana d’esquerra”, reitera la seva admiració pels defensors de Madrid, capital de Castella (sic) i “dels treballadors d’Occident”. És interessant la remarca que fa del republicanisme verbal de Franco (“... ja que dient-se patriotes i besant la bandera tricolor, han fet traïció a la terra on van néixer”). Després d’enaltir la resistència dels madrilenys, amb referències a episodis històrics de brama èpica (invasió dels romans, guerra de la “Independència”...), l’autora commina els lectors a “treballar per a fer una Espanya gran, democràtica, invencible”, transcrivint tot seguit les paraules del galdosià “alcalde de Móstoles”. Tot plegat, afirmant-se catalana i “republicana d’esquerra” (d’ERC) i alhora “més que mai espanyola”. No deixa de sorprendre, arribats aquí, que l’autora consideri un dels mòbils de la lluita evitar que Canàries i les Illes Balears restin separades “d’Espanya” (no diu “de la República”).

L'objectiu del text és aquí també d'ordre moral i estratègic: es tracta d'impressionar, de sotragar el lector de la reraguarda, perquè aquest se senti del tot implicat en el desenvolupament de la guerra, més per motius patriòtics (espanyols) que no pas ideològics o de classe (malgrat referències concretes als sofriments de la població obrera). Dins aquestes coordenades cal entendre l'estil efectista que presideix el desenvolupament del text, amb referències imatgístiques molt utilitzades a l'època: "les ales negres dels avions facciosos", "la creu i la Banca", "serà Madrid un altre Leningrad", "la ciutat invencible"... Aquest efectisme no s'empra només en la descripció sinó en la formulació de les propostes, de to enardit i maximalista: "Ens hem d'imposar els sacrificis de reraguarda que són treballar més i si és necessari menjar menys (...) Cal que a la reraguarda s'hi senti l'emoció de la guerra".

"LES DUES TEMPESTES", per Francesc BONAVENTURA i VILA

Aquest text ofereix dues parts ben diferenciades, a posta, i, per això, complementàries. La primera meitat situa el lector en els paràmetres de la prosa lírica que glossa l'aspecte d'uns camps a punt de seca. Hereva del ruralisme blanc i perpetuada per escriptors tardonoucentistes com J. Santamaria, col·laborador també de l'*Empordà Federal*. Hom creu estar situat davant una recreació bucòlica de tons melliflus i reiteratius. De cop, però, s'adona –encetem la segona meitat– que tot plegat era una estratègia del contrast. L'autor, a tall d'analogia, hi contraposa l'"altra tempesta", la dels bombardeigs nocturns de la ciutat (Figueres havia sofert ja els primers, després de Roses). L'estil és ara esqueixat i contundent: "És la tempesta enemiga que es desencadena furiosa per destrossar homes forts, vells invàlids, criatures innocents, joves hospitalitzats i dones indefenses".

Més que una funció transmissora d'un missatge ideològic –que hi és, malgrat la seva obvietat elemental– el text sembla perseguir una plasmació estrictament literària, basada en un fet punyent en la memòria col·lectiva. Efectivament, l'autor estructura unes recurrències sintàctiques i gradatives (paral·lelismes, anàfores, acumulació d'adjectius seriatos...) que fan pensar més en una recitació que en una lectura individual. Una certa truculència –ben explicable– d'efectes patètics, dona un caient expressionista al conjunt del text, hàbilment organitzat.

"AIGÜES TÈRBOLES", per Margarida FONT i CLOT

Retrobem l'autora, cronista de la resistència de Madrid. Com en el seu anterior article, comentat més amunt, fa una apologia enardida del poble de Madrid ("ciutat heroica, capital de l'Espanya antifeixista") on el Front Popular està "compenetrat d'una manera admirable". Tanmateix, ara no s'estén en la pura ponderació moral. El que podia semblar el nucli de l'article és tan sols un pretext. L'autora, contraposant-lo a l'"espectacle superb de la defensa de Madrid", recrimina a Catalunya haver-se adormit, "dirigida per quatre incontrolats –es refereix a la Revolució– venuts al capitalisme a fi d'enriquir-se a les esquenes del poble treballador". Més endavant, especifica que "... són els mateixos que en les eleccions del 16 de febrer clavaven uns cartells pel carrer que deien: «Obrer no votis»". No s'han produït els Fets de Maig –l'article és publicat el 30 de març–, però en tastem ja l'atmosfera. La prolaxa discussió de si primer cal guanyar la guerra o fer la Revolució, és el rerafons que constitueix la diatriba de M. Font contra els sectors de CNT-FAI i també l'al·legat a favor d'una disciplina operativa que permeti la victòria sobre el feixisme. Com en altres textos, hi apareixen expressions estereotipades d'ús corrent en la prosa periodística d'aquella època: "Cata-

lunya ha de despertar, ha de recordar la seva història gloriosa de poble treballador i liberal". Els incontrolats utilitzen "procediments jesuïtics" per infiltrar-se i "sembrar discòrdia".

"IMPRESSIONS DE MADRID. METRALLA FEIXISTA SOBRE UN HOSPITAL DE SANG", per Margarida FONT i CLOT.

Novament M. Font publica notícies del front de Madrid. Sabem que treballa en un hospital de sang i que ha presenciat els fets que blasma enèrgicament. Recorre al present històric per donar un caire més ralentit i directe als esdeveniments que relata. El text consta de dues parts ben diferenciades. En la primera la narradora es limita a donar recapte del bombardeig des del punt de mira de qui el pateix sense saber com ni quan acabarà. En la segona part, que l'autora presenta com a text immediatament escrit després de l'angoixa, fa una reflexió interrogativa, interpel·ladora, sobre la identitat dels autors. I afegeix unes consideracions prou definidores. Com en el primer article seu que comentàvem, s'escandalitza que els autors d'aquests actes barbàrics siguin militars "que varen jurar fidelitat a la bandera tricolor", i conclou més avall: "No són espanyols. Són nazis o bé feixistes italians. No hi ha més espanyols –fixem-nos en el crescendo del procés discursiu– que els que estan enrolats en les banderes glorioses de l'Exèrcit Popular Regular –atenció al darrer adjectiu que hi afegeix– lluitant per la Independència sagrada de la Pàtria". Fixem-nos també en la terminologia i l'àmbit conceptual en què se situa (independència de la República Espanyola).

L'objectiu "patriòtic" i ideològic incideix no només entre els lectors addictes sinó que s'inciu en l'àmbit dels hipotètics lectors catòlics: "On és la fe dels facciosos que van destruir l'Església (sic, amb majúscula) de Brihuega? On és el cristianisme d'aquests bàrbars que metral·len els Hospitals amb obusos del 7,5 i del 15? On és la civilització feixista?". La moralitat final, pariona a la de "Aigües tèrboles", és sotraguejar la consciència dels qui a la reraguarda obliden el sacrifici cruent dels lluitadors: "... mentre nosaltres a la Reraguarda amb les nostres lluites de partits i partidets estem perdent el temps...".

La impressió d'aquests articles de M. Font és la d'una visió absoluta-ment incondicional a favor de la mobilització al front. Les expressions encomiàstiques ("estoicament", "accent madrileny rialler i simpàtic", "banderes glorioses", "la mare Espanya") envers la causa de Madrid transllueixen una adhesió total i acrítica a l'entorn des del qual envia la seva col·laboració periodística. M. Font era, abans que res, una militant efectiva i disciplinada, com la immensa majoria de cronistes d'aquells fets.

"L'HONOR DE TOTS", d'Antoni Rovira i Virgili

Quan A. Rovira i Virgili, un dels intel·lectuals més prestigiosos de l'època, escriví aquest article per a *Empordà Federal*, s'havien produït a l'Empordà nombrosos assassinats i detencions, que han quedat molt vius en la memòria popular: venjances disfressades de depuració política, d'acte revolucionari, havien causat moltes víctimes de la manera més impune. Castelló d'Empúries, Garriguella, el terraprim de Vilademuls, controlat pel comitè d'Orriols, etc., foren l'escenari de matances inconcebibles en paràmetres de simple antagonisme polític. En aquest context, la veu de Rovira i Virgili té el to d'una admonició severa als qui, oblidant els mòbils revolucionaris, pretenen subvertir el curs dels esdeveniments per treure un profit personal, mal que resti minada la mateixa revolució: "Els desordres i els excessos interiors són més perniciosos que mai enmig d'una guerra com la

que ara es sosté”. L'autor apella a l'ordre interior com a salvaguarda de la força moral que ha d'alimentar la lluita i menar-la a la victòria.

Hàbilment, fent ús de la interrogació retòrica i recordant altres comportaments que, malgrat llur radicalisme, han bescantat el desordre dels incontrolats, l'articulista propugna el sentit de l'honor i la dignitat per a preservar el bon nom de la causa republicana.

L'article es distribueix en tres parts ben diferenciades. En la primera, situa les reaccions de condemnaió, i després emet la seva lectura moral, en forma de sentència: “Havem de tenir més interès que ningú a mantenir, en el front i darrera del front, el doble honor de combatents i de ciutadans”. En la segona part, exposa la utilitat estratègica de l'ordre intern: la moral de la raó dóna la força necessària per a obtenir la victòria. La tercera part, a tall de conclusió de la segona, manifesta com el desordre interior és la causa de la dispersió i l'afebliment. El final té el carés d'un apoteigma: “Els herois que ofereixen la sang i la vida per uns ideals, han de tenir tot l'orgull que els pertoca, i no ha de succeir res que pugui avergonyir-los”.

b) *Articles d'opinió i glosses propagandístiques*

Analitzem alguns articles signats –excloem, per tant, les editorials– que pretenen adoctrinar o commoure els lectors, sens partir explícitament de l'anàlisi d'un fet concret. La diferenciació, a voltes prima, rau més aviat en la metodologia d'un fet concret. D'aquí que moltes característiques d'estil, així com processos de raonament, siguin gairebé iguals, com tot seguit podrem comprovar.

Els textos analitzats pertanyen, també, a *Empordà Federal* i són els següents:

* “Les dones i la Guerra”, de Margarida Font i Clot (EF 11-VI-37, núm. 996, p. 1)

Amb el llenguatge enfervoritzat que caracteritza els escrits de M. Font, aquest text glossa l'heroïcitat dels joves que s'allisten per anar al front. Tot i que l'autora s'identifica com a antibel·licista, considera que aquests compleixen “llur deure d'antifeixistes i d'espanyols”. En alguns passatges, el discurs torna a esdevenir maximalista i absolutament simple en el seu plantejament: “Nosaltres en aquesta lluita defensem els drets de la classe treballadora en contra del gran capital que vol esclavitzar-nos seguint les consignes de l'eix Berlín-Roma”. El nucli del missatge se centra en la necessitat que totes les dones –“deixant de banda les nostres tendències polítiques”– acudeixin a substituir els homes en els llocs de treball que aquests han hagut d'abandonar. S'hi fa una valoració molt crítica de la situació (“la transcendència del moment”, “la gravetat dels moments actuals”, “ells ofereixen llur sang valerosa a la Jove República Espanyola”...). No es fa tampoc cap mena de distinció entre la causa catalana i l'espanyola. Tanmateix, predominen, com en els seus altres textos, les referències al patriotisme en tant que espanyol.

* “Els fets irreparables”, d'Alexandre Deulofeu (EF 8-8-36, núm. 956, p. 1).

Quan l'escriptor i polític figuerenc A. Deulofeu escriví aquest article, tot just encetada la revolta facciosa, havia publicat ja bona part dels seus treballs entorn la teoria que ell batejà amb el nom de “Matemàtica de la història”, pouada de Toynbee, segons la qual la història es “repeteix” seguint uns cicles inexorables que han de menar al “triomf de les masses proletàries i a la (...) desaparició definitiva de les classes privilegiades i del règim capitalista”. Des

d'aquesta perspectiva, el cop d'estat de Franco i Sanjurjo, "la militarada espanyola", és una tossuderia del "cervell obtús de les dretes", entestat a anar contra els vents de la història.

Una consideració important: en els darrers passatges de l'article hom es reafirma en la potencialitat de la "força moral" i el "cúmul d'energies que dona el veure's acorralat contra tota llei i contra tot sentit de justícia", l'argument fonamental que, com hem vist, esgrimeix també Antoni Rovira i Virgili.

c) *Articles de creació literària al marge de la guerra.*

En el núm. 969 de EF, publicat el 7 de novembre de 1936, apareix un article de la sèrie *Visions de Catalunya*, de Joan Santamaria, que havia estat publicat a *La Publicitat* i posteriorment editat (1929) en un volum intítulat *El pla i la costa*. Es tracta d'una glossa del golf de Roses, en un estil pròxim a la prosa poètica, un xic retoritzant i emfàtica, pròpia dels textos d'aquest autor, que tant es divulgaren com a exemple estilístic en els manuals escolars d'Artur Martorell.

Acotació final als textos extrets de "Empordà Federal"

És sorprenent comprovar –com ja hem indicat en els comentaris anteriors– que el registre lingüístic d'una publicació militant d'esquerra no es diferencia pas dels propis d'una consuetud periodística ancorada en els vells tòpics del retoricisme decimonònic. L'ampullositat d'algunes expressions, el gust per la frase abrandada i categòrica, el moralisme fàcil són perfectament adaptats a la transmissió d'un missatge militant i, àdhuc, radical. Hom té la impressió que els autors, un cop han expressat el nucli del seu missatge, s'encavallen damunt les cadències d'una verbositat tòpica i carrinclona en alguns casos, buscant l'efecte immediat en un lector no gaire exigent quant a argumentacions, ja predisposat a acceptar-ne els resultats.

“AVANT...!” (tercera etapa)

a) *Articles de recreació literària de fets de guerra (o que hi guarden una relació directa).*

Comentarem els articles i cròniques següents:

* “Guerra i revolució”, de Josep Pallach (signat “Pallac”), núm. 1, p. 1 (s.D.)

* “La rectificació del marxisme”, de Pallac, núm. 5 (13-1-37), p. 1

* “La solució”, de Pallac, núm. 10 (17-2-37), p. 1

* “Provocacions”, de Pallac, núm. 14 (17-3-37), p. 1

* “Un altre pas enrera”, de Krowska, núm. 14 (17-3-37), p. 8

“GUERRA I REVOLUCIÓ”, de Pallac (sic)

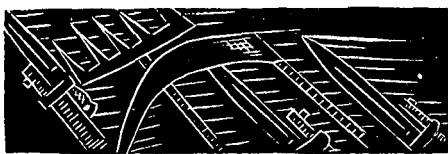
Sorpren llegir avui aquests articles del jove Josep Pallach, per la radicalitat dels seus plantejaments, ben lluny dels que adoptaria, quaranta anys després, com a polític socialdemòcrata. “Guerra i Revolució” defensa, amb contundència, la necessitat de lligar estretament l’acció de la guerra amb l’acció revolucionària. Efectivament, els que ell anomena “menxevics” a la catalana (ERC, PSUC...) havien pres posició clara a favor d’organitzar primer l’efectivitat de la guerra, en contra dels criteris del POUM i la CNT de prosseguir acceleradament la transformació social. Es tractava d’una polèmica molt viva aleshores i que havia de trobar el seu tràgic detonant en els Fets de Maig de Barcelona. Pallac se’n fa ressò i des de les planes d’*Avant...*, òrgan del POUM i la Joventut Comunista Ibèrica, escomet durament contra els “elements que frenen la marxa d’aquestes (les revolucions) i que inclús intenten desvirtuar-les”. En uns paràmetres ortodoxament marxistes, evocant el decret de repartiment de terres que havia fet Lenin el primer dia de la Revolució Russa, el jove Pallac afirma que “la revolució és la base de la guerra”. Acaba desqualificant els que opinaven el contrari adduint que aquests “ni han sapigut mai res de Lenin, ni de Marx, ni tan sols d’Història”.

“LA RECTIFICACIÓ DEL MARXISME”, de Pallac

Amb un estil sec i concloent, marcat per frases curtes, impactants –a diferència del retoricisme que els altres cronistes de l’època practicaven– Pallac ironitza sobre el canvi de consigna de “Ahora”, portantveu de les JSU, que havien substituït la clàssica de Lenin per la de “antifeixistes de tot el món, uniu-vos!”. Pallac els acusa de “petit-burgesos”, epítet que ja apareixia en l’article anteriorment comentat. Tot seguit, engalta aquesta asseveració incommovible: “Nosaltres, però, els comunistes, no fem cas d’aquesta rectificació i continuem tossuts seguint les orientacions del mestre del Socialisme Científic”. Llegint la resta de l’article, hom s’adona de la simplicitat monolítica, sense matisos, amb què Pallac elabora el seus sil·logismes que el porten a la definitiva i absoluta desaparició del feixisme, coronant la conclusió final amb una cita emblemàtica de Lenin. Atenció, encara, a la postil·la final de Pallac: “... no fem cap cas de les rectificacions *cristianes* de Marx, ni dels crits dels nombrosos *monàrquicos sin rey*, que pullulen pel nostre país”.

avant..!

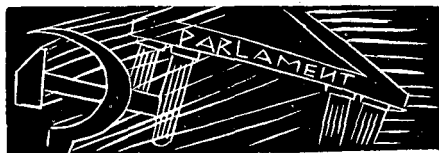
un altre pas enrera:
el cos únic de seguretat

per la victòria del proletariat

- 1.ª **EXERCIT OBRER**, al servei de la revolució proletària.
- 2.ª **INSTRUCCIÓ MILITAR** obligatòria per a tots els treballadors del camp i de la ciutat.
- 3.ª **INCORPORACIÓ** dels elements burgesos a batallons de treball obligatori.
- 4.ª **CONGRESSOS DE DELEGATS** de fàbriques i tallers per a tractar de problemes de la guerra i de la revolució.
- 5.ª **QUE EL FRONT** ens digui la seva opinió. Congrés de combatents.
- 6.ª **FORA EL PARLAMENT BURGÈS!** Assemblea Constituent de delegats obrers i camperols.

p. o. u. m. - j. c. i.

Contraportada de l'*Avant* amb motiu del decret de dissolució de les milícies antifeixistes.

“LA SOLUCIÓ” de Pallac

Davant la caiguda de Màlaga, Pallac reflexiona, en un to greu i amonestador, sobre la feblesa dels responsables de l'estratègia militar republicana i, extenso sensu, dels que pretenien sostreure poder a les organitzacions revolucionàries. En un determinat passatge del text, Pallac s'adreça als lectors anomenant-los “camarades”, apel·latiu que s'inscriu perfectament en el to comminatori del text. La sol·lució –una i clara per a Pallac– era donar armes al poble. Cal remarcar novament l'ús de frases incisives, làconiques, separades per punt i seguit i no per comes. Un perfecte domini del periodisme d'acció, entès com un nou model, directe i punyent, oposat a l'artificiositat i retoritzant a què abans alludíem.

“PROVOCACIONS”, de Pallac

Des de la seva columna habitual (“Full setmanal”), Pallac mostra la seva capacitat de filigrana semàntica i arriba a insinuar –desmentint suposades acusacions que la hi atribuïen– la hipòtesi d'eliminar (materialment) els governants republicans poc ortodoxos als ulls del Front de Joventuts Revolucionàries: “Ningú (...) pot afirmar, sense mentir, que nosaltres hàgim dit mai que s'hagués d'afusellar a tots els components d'una organització antifeixista per el sol fet de que els idearis d'aquella organització no estan d'acord amb els nostres” (observem l'especificació “per el sol fet de...”). El tema de fons torna a ésser el debat generalitzat de si fer primer la guerra, la revolució o les dues alhora. El paràgraf final, advocant pel silenciament imposat, en contradicció amb l'afirmació que “sense crítica no hi ha revolució possible”, formulada poc abans, mostra un Pallac maximalista i expeditiu.

“UN ALTRE PAS ENRERA”, de Krowska

L'abolició de les Milícies Antifeixistes i la seva substitució pels Consells Municipals, que retornaven, si més no jurídicament, el poder als Ajuntaments, va aixecar una enorme polseguera entre els sectors anarquistes i comunistes-llibertaris. L'article del suposat Krowska n'és un exemple paradigmàtic. L'autor considera aquesta decisió “un pas enrera en el camí reivindicador que el proletariat emprengué el 19 de juliol”. És curiós comprovar que “Krowska” insisteix, igual que altres articulistes ben dispars i que hem esmentat abans, en la “moral” popular –la consciència de tenir la raó– com a garantia de la victòria sobre el feixisme. Hi ha, implícitament, una acceptació de la pròpia inferioritat davant un enemic materialment més fort, al qual cal resistir amb la unitat de les bases revolucionàries. Un Cos Únic de Seguretat, establert pel Govern de la República respon, a ulls del comentarista, a la voluntat de “...crear un exèrcit coercitiu que amb ulls clucs sàpiga marcar l'espatlla del proletariat amb la xurriacada vil”. Fixem-nos que aquesta darrera imatge respon a una coreografia que ens remet inevitablement al realisme militant dels cartells de propaganda civil, on cossos contorsionats i atlètics inciten amb gestos emfàtics a la unitat del poble contra el feixisme. Expressions com “agafar amb les urpes”, “lastre contrarevolucionari”, “metrallat covardament el poble indefens”... incideixen en la retòrica inflorada, tan lluny, d'altra banda de la concisió i justesa verbal –ben elaborada i estudiada– de Pallac.

b) *Articles d'opinió i glosses propagandístiques*

Comentarem els articles següents:

“Cal abolir la prostitució”, de Núñez Soler, *Avant...!*, 13-1-37, núm. 5.

“Paradoxes”, de Pallac, *Avant...!*, 20-1-37, núm. 6

“Exèrcit obrer”, *Avant...!*, 10-2-37, núm. 9, de Pallac.

“El deure de les dones i dels partits revolucionaris”, de Josep Borrell, *Avant...!*, 3-3-37, núm. 12.

“A les dones figuerenques”, de Ros (aquí el paper és estripat), *Avant...!*, 10-3-37, núm. 13.

“CAL ABOLIR LA PROSTITUCIÓ”, de Núñez Soler.

Les campanyes contra el fenomen de la prostitució sovintegen al llarg de la Guerra Civil per tota la geografia de la República. Des de les planes d'*Avant...!* se n'impugna la seva permissivitat com a mesura no només ideològica (la vexació de la dona mercantilitzada) sinó com a prevenció per a la salut pública. Es tracta d'empresonar i desposseir els responsables d'aquest negoci, per acabar “amb un dels puntals més sòlids de tots els que aguanten i subministren la blenorragia i els mals veneris”. L'autor/a fa ús d'un descriptivisme netament naturalista, per guanyar-se l'aquiescència del lector:

“...s'evitarà l'espectacle d'uns infants que al néixer ja han heretat de les entranyes de la seva mare el que hi havia aportat el seu pare de tots aquests antres de perversió [fixem-nos en la terminologia] i d'infecció; nens deformats i cancerosos, que no tenen cap culpa que la societat sigui imperfecta, i que el dia de demà serien una acusació per a nosaltres”.

Però la mesura més directa, la que sí esporgarà la prostitució és l'escolarització, l'acondicionament material del medi.

Novament s'insisteix en la postulació d'una “moral nova”, basada, entre altres objectius, en la “compenetració dels sexes”, expressió ambigua que no té l'abast semàntic d'“equiparació”, terme excessivament indigest per als lectors de l'època.

Un darrer comentari, a banda el tema central de l'article: el començament és antològic com a mostra d'una candidesa radical, davant la qual hom, avui, no sap si escriuixir-se o somriure:

“Quan enderroquem una església, quan acabem amb el caciquisme, quan sanegem els Instituts per fer factible que la cultura arribi fins al poble; quan passem per les armes els elements antipopulars, no fem res més que portar a cap, d'una manera pràctica, tot el contingut d'aquell mot que semblava era la nostra obsessió: a baix el capitalisme!”

“PARADOXES”, de Pallac

Des de la seva columna (“Full setmanal”) Pallac torna al seu tema favorit de “bolxevics” i “menxevic” ad libitum. Pallac situa la guerra civil espanyola en el context internacional com una contesa no tan civil o *internacional*, sinó més aviat entre classes: la burgesa, ajudada per la burgesia internacional, i la proletària, ajudada per la classe treballadora internacional. Atenció al paràgraf següent, leitmotiv del seu article:

“I així veiem com Carrillo –de les JSU– crida els joves falangistes a lluitar per la pàtria envaïda quan era Marx el que deia: Els treballadors no tenim pàtria”.

Hi retrobem, és clar, el mateix to sentencios i escarit de la prosa militant de Pallac.

“EXÈRCIT OBRER”, de Pallac

El contencios “exèrcit regular – exèrcit obrer (o popular)” torna a ésser el cavall de batalla des d'on Pallac llença les seves invectives contra el refor-

misme. Hi ha però, un subtil canvi de matís, en relació a articles anteriors de Pallac: accepta la desaparició de les milícies armades com una necessitat estratègica davant els feixistes, “un exèrcit fortíssim, amb gent preparada, i amb soldats estrangers que saben el que es fan”. Pallac advoca per un exèrcit organitzat, “però format i controlat pels obrers”. Amb les seves frases breus característiques, Pallac manifesta, una vegada més, la seva confiança en la “força moral” col·lectiva quan, en cloure l'article, proposa substituir la disciplina jerarquitzada de l'exèrcit per una altra “... basada en la responsabilitat col·lectiva del proletariat”.

“EL DEURE DE LES DONES I DELS PARTITS REVOLUCIONARIS”, de Josep Borrell

El tema de la participació de la dona en la lluita a la rera guarda, ocupant el lloc laboral que han hagut de deixar els homes, havia estat tractat en un dels articles de Margarida Font, més amunt comentat. L'autor d'aquest article rebla el mateix clau, però afegint-hi, des de la seva opció radical, la necessitat d'instruir la dona en el maneig de les armes: un cos femení d'exèrcit, a l'estil de les milícies antifeixistes. Josep Borrell planteja, a més, una qüestió que preocupava els governants de la República i que els grups anarquistes sentien com a molt pròpia: el suposat conservadorisme de la dona, amb les inevitables implicacions del seu poder electoral. L'autor, lluny de situar-se en un pla de receptivitat del fet i d'anàlisi de les causes, opta per una mena d'apostolat paternalista que redimeixi la dona de la seva alienació. “És de cabdal importància que estiguin identificades amb nosaltres”, afirma. I amb una fraseologia de concomitancies sexo-reproductives, conclou: “I aquest futur ha d'ésser el de la gran conquesta de la dona per un món prenyat de benestar”. Ultra aquest aspecte, no deixen de sorprendre còctels semàntics com aquest: “Tots els partits revolucionaris han d'emprendre una croada (sic) vers aquesta conquesta (...)”.

“A LES DONES FIGUERENQUES”, de Ros (no es pot llegir la resta).

El tema dels rumors contrarevolucionaris era un preocupació creixent, car sovint actuaven com una quinta columna, minant “la moral” –recordem la importància estratègica del mot– de la resistència. L'autor/a d'aquesta carta oberta (comença amb la salutació “companyes:”) devia tenir coneixença d'unes responsables de suposades crítiques “als dirigents locals i als seus familiars”. Pel que s'insinua, aquests rumors es deurién més a “enveges i rancors” que no pas a una crítica política o cívica. El cas és que Ros... va pujant de to i envesteix per la via desqualificadora les adversàries en qüestió i aquí sí que lèxic i sintaxi no miren pas prim:

“Aquestes desgraciades, incultes i baladreres, que no saben fer altra cosa que passejar-se tot el matí per la plaça, primer amb l'hortolana, després amb la que ven gallines (...) criticant a tort i a dret, no pensa, si realment és anti-feixista, que es fa mal a ella mateixa i als seus, perquè fer aquesta campanya és donar ales a l'odiat feixisme, ara si ella és del color de la sang negra i verinosa, llavors...”.

“VIBRACIONES

Semanario del movimiento libertario del Alto Ampurdán”

D'aquest setmanari hem escollit un article per a cadascuna de les tres tipificacions que hem considerat. Vegem-los tot seguit:

a) *Articles de recreació literària de fets de guerra (o que hi guarden relació directa)*

“LA CITA DEL CLÁSICO”, (sense firma) “Vibraciones”, 30-7-37, p. 3.

L'autor/a d'aquest article parteix de dos fets que minaven –començaven a fer-ho– la convicció de la victòria: els bombardeigs i la demagògia a les tribunes. Sobre el primer aspecte, hom ironitza les picabaralles inútils que eixorquen l'efectivitat de la lluita: “Pese a los continuos bombardeos de que estamos siendo víctimas, cada vez con más encarnizamiento, los Demóstenes i Cicerones siguen brotando en el país con tal pujanza que si se pudieran convertir sus palabras en proyectiles, a estas horas habríamos ganado ya la guerra”.

El segon aspecte, la xerrameca d'alguns polítics de l'establishment republicà, atrafegats en desqualificacions mútues i en vacuïtats oratòries mentre el país es dessagnava, creant el desànim i la incredulitat del poble amb la seva curtesa de mira, aplega la major part de l'article. L'autor hi denuncia irònicament llur desarrelament burgès i els qualifica amb termes tan durs com retòricament abrandats: “vendedores de humo, charlatanes de una mercancía que nadie tiene a su alcance”. Després de comparar-los “ab absurdo” amb el Cid de Guillén de Castro, els bescanta en un estil de retòrica rànica i arcaïtzant: “Y en lugar de la bien templada tizona, los habría dotado de afilada lengua, pronta a la calumnia y a la difamación, con lo que los duelos entre caballeros habríanse convertido en torneos oratorios para solaz de la menestralía”.

b) *Articles d'opinió*

“PARA LAS MUJERES QUE ANSIAN LIBERARSE”, (sense firma) “Vibraciones” 30-7-37.

En el mateix número que conté l'article anteriorment comentat, hi ha el que ara ens ocupa, anònim, que ofereix una perspectiva radicalment nova en el tractament dels problemes de la dona. Hi aborda el seu autor/a el tema de la llibertat sexual de la dona amb un to i unes argumentacions que surten del marc amb què havíem anat situant altres referències anteriors (el to de l'article “A les dones figuerenques”, per exemple). Després de recordar que és en la dona on s'han acarnissat les prohibicions seculars afirma:

“Su exhuberante sensibilidad no debe permanecer por más tiempo privada de esta legítima expansión y se impone que en breve sea una realidad la libertad sexual de la mujer”. L'anàlisi se centra després en la doble explotació de la dona: com a tal i com a treballadora.

Hi ha un tercer front que enceta l'article: el problema de la prostitució, un dels que –com hem vist– més preocupava els publicistes d'esquerra. Però hi ha una diferència substancial. Mentre que en altres articles hem vist la insistència en els efectes socialment nocius de la prostitució, en aquest hi observem una atenció als efectes personalment negatius, és a dir, als que incideixen en la prostituta:

“La prostitución es una fosa nauseabunda donde perecen ahogados en la indignidad, el vicio y las enfermedades venéreas los tipos más selectos, físicamente, de la juventud femenina obrera”. I afegeix més avall:

“... pero la mujer todavía no se ha cuidado en esta revolución de tomar alguna determinación que vaya en beneficio de ella y de sus conquistas morales, materiales y económicas y de todas las libertades en los diversos aspectos de la vida, deben todas ingresar en los Sindicatos al igual que los hombres y hacer también su obra”. Finalment, en una perspectiva de paradís àcrata, esbossa quina fóra la convivència ideal:

“Gozaremos de amor en completa libertad de nuestras apetencias respetando todas las variadas formas de convivencia social y amorosa”. Hotels comunals, en els quals el lleure ocuparia una parcel·la tan important com la del treball, serien el medi propugnat, on es desenvoluparia l'existència d'una nova societat a la mesura de cada persona.

c) *Composicions de creació literària*

Ens ha semblat interessant i representativa la composició poètica “ROMANCE DE DURRUTI”, de Lucía Sánchez Saornil, publicada a *Vibraciones*, núm. 17 (19-11-37), redactada amb un to que recorda de lluny els romanços de Luis Hernández. Des de la interrogació retòrica fins a la fal·làcia patètica, es mena el lector a un crescendo que desemboca en l'estrofa final, on el fervor esdevé imprecació amenaçant:

“Rugen los pechos hermanos.

Las armas al aire chocan.

Sobre las rudas cabezas

sólo una enseña tremola.

Durruti es muerto. ¡Malhaya

aquél que mengüe su obra!”

A TALL D'EPÍLEG

A més de les observacions que s'han trenat al llarg dels comentaris a cada text, voldria fer dues referències de caire formal, que són assimilables a tot el conjunt:

a) La prosa utilitzada busca, sobretot, l'efectisme, sense voluntat de ruptura amb els esquemes de la retòrica més tronada, llevat d'algun cas excepcional com són els comentaris de Josep Pallac(h).

b) L'aprofundiment ideològic i el raonament ponderatiu resten supeditats a la transmissió doctrinal, basada en l'evocació de fets punyents (reals o conjurats). Això es reflecteix en una ordenació sovint reiterativa del material a exposar, que, inevitablement, cristal·litza en una sintaxi que cau en l'ambinació declamatori i, en el pitjor dels casos, en l'anacolut i la incoherència.

Crec que aquest material, enormement fragmentari, permet afegir elements d'interès a la compilació que s'està duent a terme del treball periòdic publicat al llarg de la Guerra Civil, base imprescindible per a un estudi exhaustiu de la literatura catalana, en tots els seus registres, durant el trienni 1936-1939

APÈNDIX

Un estudi a part mereixeria la novel·la inèdita d'Albert Gurt *De Roses a l'eternitat*, escrita a partir dels records personals de la batalla de l'Ebre, viscuts des del costat republicà. El protagonista és un alter ego de l'autor, que descriu fidelment els fets, respectant cognoms i topònims. Hi ha una fabulació escassa, gairebé per justificar el títol. En efecte, el protagonista inicia el seu curs marxant –amb vaixell– de Roses per anar al front i l'acaba quan un seu company n'escampa les cendres per la badia, acomplint així la seva darrera voluntat.

Tanmateix, la primera novel·la d'Albert Gurt va ser redactada en castellà. S'intitula *Plaza Altozano 220 A*, que era l'adreça obligada de tots els columnistes en la seva correspondència. El seu subtítol és *El retorno de Ulises*. Aquesta és la seva síntesi argumental:

Un exiliat torna, al cap d'uns anys, al país. Ha fet la guerra al costat dels francesos. Per tant, la novel·la s'inicia a partir de 1945. Se sent marcat pel pes del destí, literalment "com fulla al vent". Va a trobar un seu amic de partit, de l'exili interior, que ara està econòmicament molt ben establert. Abans, però, havia estat molt radical. Aquest l'acull a desgrat, car se sent "compromès" (segons l'autor). Tanmateix, li dona feina a la seva fàbrica. Comencen a topar per problemes laborals. La mare i la filla de l'ex-radical i ara empresari no veuen bé "Ulisses", però, a la llarga, la filla se n'enamora, car el veu com un home ferm i coherent. Hi ha "certa relació involuntària per part d'ell", com apunta l'autor. Davant la nova conjuntura, "Ulisses" decideix anar-se'n. No accepta la situació social de l'ex-amic ni el nou compromís moral que, davant l' enamorament de la noia, se li planteja. Quan ja és a l'estació a punt de marxar, arriba la mare –no la filla– i és ara ella la que li prega que es quedi.

Albert Gurt es manifesta influït per Tolstoi i Dostoievski, d'un costat, i de Hemingway per l'altre. Entenem que fóra interessant editar aquesta novel·la, especialment pel seu notable valor documentatiu i testimonial.